

Raport științific pe anul 2014

Titlul proiectului: *The dynamics of colonization in the civilian and military milieu of the Roman province Moesia Inferior. A model of a contrastive approach (Dinamica fenomenului colonizator în mediul civil și militar al provinciei romane Moesia Inferior. Un model de abordare contrastivă)*

Numărul contractului: 217/2011

Codul proiectului: 0550

Director de proiect: Prof.dr. Lucrețiu Bîrliba (Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași)

I. Gradul de realizare a obiectivelor proiectului

În perioada aferentă raportării actuale (2014), obiectivele proiectului au fost îndeplinite **integral**.

Aceste obiective au fost:

1. Stabilirea peisajului arheologic al așezărilor militare și civile, în urma investigației arheologice non-distructive

Obiectivul a presupus îndeplinirea unor activități prevăzute în planul de cercetare. Acestea au fost stabilirea elementelor de romanizare în cazul așezărilor civile și militare din Moesia Inferior, precum și stabilirea elementelor de romanizare în cazul peisajului rural din Moesia Inferior. Observația cea mai importantă este că, în cazul cetăților grecești din vestul Mării Negre, în perioada romană, planimetria străzilor, modalitatea de construcție a edificiilor publice și private sunt tipic romane. În cadrul așezărilor rurale, cadastrarea (delimitarea teritoriilor sătești) este una tipic romană. Cercetarea noastră a inclus periegeze (cercetări de suprafață non-distructive) în teritoriul histrian, din Troesmis și la Ibida (Slava Rusă). Ea s-a desfășurat cu o parte din dotarea platformei ARHEOINVEST a Universității "Alexandru Ioan Cuza" din Iași. Rezultatele acestor investigații au fost

coroborate cu informațiile de natură epigrafică de care dispunem, după cum se va vedea în realizarea obiectivului următor.

2. Realizarea unei imagini globale a investigațiilor epigrafice și non-distructive de pe limes-ul Dunării de Jos și de pe limes-ul renan

Acest obiectiv a avut drept activități coroborarea datelor epigrafice și arheologice în urma cercetării până în momentul de față. Aceste activități au condus la rezultate importante. În mediul militar din Moesia Inferior, se poate vorbi despre o colonizare pe etape, deși un model pentru toate legiunile din această provincie nu se poate stabili, datorită, pe de o parte, momentelor și locurilor diferite de staționare ale legiunilor, pe de altă, parte, proporției inegale în care au fost angrenate în desfășurarea anumitor evenimente. Se constată totuși câteva elemente comune pentru colonizarea în mediul militar din Moesia Inferior. În secolul I p. Chr. încă se recrutează militari din Italia și din provinciile vestice, pentru ca din secolul al II-lea, o dată cu expedițiile în estul Imperiului (războiul parthic al lui Traian și cel iudaic al lui Hadrian), un număr însemnat de recruți proveniți din Asia Mică sau din Orientul Apropiat să îngroașe rândurile celor trei legiuni staționate în provincie (legiunile I Italica, XI Claudia și V Macedonica, ultima până la circa 167 p. Chr.). O parte dintre urmașii acestor militari proveniți din Orient vor rămâne în provincie și vor contribui la dezvoltarea așezărilor civile. În secolul al II-lea începe procesul de recrutare locală, atestat epigrafic. În mediul civil, dacă în cazul cetăților grecești avem de-a face cu populație greacă și elenofonă în interiorul acestora, dar cu populație formată din coloniști romanizați (din provinciile latinofone sau chiar traci romanizați sau în curs de romanizare), în cetățile romane (Tropaeum Traiani, Ibida, așezările rurale de pe linia Dunării), populația este aproape integral latinofonă și romanizată. Observațiile rezultate în urma investigațiilor arheologice non-distructive au dus la concluzia că planul orașelor și al așezărilor rurale este unul specific lumii romane.

În ceea ce privește cercetarea privind limes-ul renan, membrii echipei au investigat impactul negustorilor asupra societății civile. Mulți dintre acești negustori erau fie localnici, fie provenind din provinciile celto-germanice, dar orientarea lor spre o clientelă preponderent militară (Germania Superior a fost

puternic militarizată) a determinat romanizarea lor, cel puțin din punct de vedere lingvistic. Analiza originii și momentelor de recrutare a soldaților din legiunea XXII Primigenia (staționată la Mogontiacum/Mainz) a arătat specificul recrutării în această legiune. Astfel, de la înființarea legiunii (39 p. Chr.) până în anul războiului civil (68-69), recruții au fost preponderent din nordul Italiei, Gallia Narbonensis și Hispania Tarraconensis. În timpul Flavienilor, au început recrutări din Noricum, pentru ca o dată cu domnia lui Domitianus, să aibă loc primele recrutări locale. Acestea au devenit preponderente în secolele II-III. Motivele principale au fost calitățile de combatanți ale localnicilor și statutul de cetățeni dobândit devreme de comunitățile locale. Din perspectivă arheologică, eforturile au fost orientate în realizarea unor modele de nave antice fluviale, cu rezultate interesante, care indică și din acest punct de vedere o adoptare a metodelor de construcție și a modalităților de navigație tipic romane.

II. Diseminarea rezultatelor

a. Cărți

1. Iulia Dumitrache, *Garum și industria peștelui sărat. Surse literare, epigrafice și papirologice*, Editura Universității "Alexandru Ioan Cuza", Iași 2014 (editură cotate CNCS-B, acceptată la publicare și aflată sub tipar)

b. Articole

Articole ISI publicate

1. Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Iulia Dumitrache, *Acculturation-romanization-colonisation: the role of the army in the Roman province of Moesia Inferior*, *Mankind Quarterly* 54, Fall, 2013, 75-92 (fusesse acceptat spre publicare la sfârșitul precedentei perioade de raportare).

Articole în reviste cotate ERIH-INT 1

2. Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Violeta-Maria Răileanu, *Les territoires ruraux comme source de recrutement pour la flotte. Le cas de Nicopolis ad Istrum (Mésie inférieure) et une nouvelle hypothèse à propos de la politique de recrutement sous Septime Sévère*, *Dialogues d'histoire ancienne* 40/2, 193-205.

Articole în reviste cotate CNCS-B

3. Valentin Piftor, *Age-rounding and social status in Moesia Inferior*, *Studia Antiqua et Archaeologica* 19, 2013 (2014), 87-114.

Articole apărute în volume colective la edituri internaționale de prestigiu

4. George Nuțu, Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Iuliana Costea, *Roman Pottery from Aegyssus: the Tableware*, in *Rei Cretariae Romanae Fautorum Acta*, Rudolf Habelt, Bonn 2014, 133-138.

Articole apărute în volume colective la edituri naționale

5. Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, *Notes épigraphiques sur quelques militaires de Troesmis*, in Vl. Iliescu, D. Nedu, A.-R. Barboș (eds.), *Graecia, Roma, Barbaricum. In memoriam Vasile Lica*, Editura Muzeului de Istorie Galați, Galați 2014, 261-263.

Rapoarte arheologice

6. Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Alexander Rubel, *Slava Rusă (com. Slava Cercheză). Sectorul T 10*, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2013*, București, 2014, p. 132-133.

c. Lucrări prezentate la manifestări științifice internaționale

1. Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, *Colonization and Romanization in the Rural Milieu of Lower Moesia: The Case of Ulmetum*, 20th Annual Meeting of the European Association of Archaeologists, Istanbul, 10-14 September 2014 (<https://www.eaa2014istanbul.org/sayfa/161>)

2. Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, *La mortalité des légionnaires en Mésie Inférieure*, 4th Edition of the International Conference 'Homines, Funera, Astra', Alba-Iulia, 21-23 September 2014

(http://diam.uab.ro/istorie.uab.ro/conferinte/Program_si_Rezumate_Funera%202014.pdf)

3. Roxana-Gabriela Curcă, Dacia and Moesia Inferior: A Linguistic Contrastive Approach (20th Annual Meeting of the European Association of Archaeologists, Istanbul, 10-14 September 2014 (<https://www.eaa2014istanbul.org/sayfa/161>))

d. Stagii de documentare la instituții din străinătate cu tema grantului

Lucrețiu Bîrliba, Université Paris X Nanterre (Franța), 5-17.04.2014

Lucrețiu Bîrliba, Iulia Dumitrache, Università degli Studi "Aldo Moro" di Bari (Italia), 28.04-2.05.2014

Lucrețiu Bîrliba, Universität Trier (Germania), 2-30.11.2014: prezentare conferință *Zwei neue Inschriften aus einer Provinz am Rande des Imperium Romanum: Moesia Inferior*

f. Pagina web a proiectului

<http://cmi.uaic.ro>

III. Implicarea în proiect a membrilor echipei

1. Directorul de proiect

Prof. dr. Lucrețiu Bîrliba (Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași) a fost implicat în toate obiectivele proiectului pe anul 2014. Cercetările de teren au fost realizate sub forma periegezelor în teritoriul histrian și în cetatea Ibida (Slava Rusă), precum și sub forma studierii ceramicii de masă romane de la Aegyssus (Tulcea). De asemenea, el a participat activ la completarea tabloului epigrafic al colonizării de la Histria în mediul militar și civil, pregătind materiale în acest sens despre Novae, Ulmetum, Carsium, Cius. Aceste materiale vor apărea cel mai probabil anul viitor în volumul colectiv al grantului. Articolul despre Ulmetum a fost prezentat deja sub forma unei comunicări la o manifestare internațională de prestigiu (European Association of Archaeologists Meeting, Istanbul, septembrie 2014). Totodată, directorul de proiect are în pregătire două articole privind negustorii din Germania Superior și originea și momentele de recrutare ale militarilor din legiunea XXII Primigenia (Germania Superior).

Activitatea acestuia s-a concretizat și prin publicarea a trei articole: unul într-o revistă internațională de prestigiu, al doilea în volumul unei conferințe internaționale de prestigiu (apărut la o editură internațională de prestigiu), al treilea într-un volum colectiv apărut la o editură internațională (a se vedea **Diseminarea rezultatelor**). Lucrețiu Bîrliba a reușit să atragă în activitatea grantului și membri care nu fac parte din proiect, dar au acceptat cu plăcere să colaboreze la proiect, semnând împreună articole (George Nuțu, Iuliana Costea, Violeta-Maria Răileanu). De remarcat faptul că aceștia sunt tineri cercetători (doctoranzi sau cercetători postdoctorali), ceea ce a sporit gradul de atractivitate a proiectului printre tinerii oameni de știință. Rezultatele proiectului au mai fost comunicate și la o conferință internațională de prestigiu de la Alba Iulia (septembrie 2014), dar și popularizate științific în stagiile de documentare desfășurate la Universitățile din Paris, Bari și Trier (în ultimul caz prin conferința publică *Zwei neue Inschriften aus einer Provinz am Rande des Imperium Romanum: Moesia Inferior*, 26.11.2014).

2. Membrii echipei

Prof. dr. Christoph Schäfer (Universitatea din Trier) s-a ocupat în primul rând de reconstrucția modelului unei nave romane de transport fluvial, experimentul fiind unul reușit (v. <http://www.uni-trier.de/index.php?id=54119>). A colaborat la redactarea catalogului de persoane din mediul civil și militar din Germania Inferior care pot fi încadrate în tiparul colonizării din această provincie. A participat activ la cercetările periegetice din teritoriul histrian.

Conf. dr. Marius Alexianu (Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași) a continuat investigațiile fenomenului lingvistic în mediul rural și urban din Moesia Inferior și a realizat un catalog al coloniștilor din orașul Dionysopolis. Împreună cu cele ale cetăților Durostorum și Odessos, ele vor apărea în materialele din volumul final al grantului.

Lect. dr. Roxana-Gabriela Curcă (Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași) a continuat investigarea fenomenului bilingvismului în Moesia Inferior. A colaborat cu directorul de proiect în cercetarea inscripțiilor de la Novae, fiind pregătit pentru tipar o evidență a materialului epigrafic. A participat cu o comunicare

interesantă la 20th Annual EAA Meeting la Istanbul. Domnia Sa urmează să predea tiparului și o analiză a fenomenului colonizator în Tomis, Marcianopolis și Nicopolis ad Istrum.

CS dr. Iulia Dumitrache (Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași) a oferit cel mai însemnat rezultat al proiectului în anul 2014: publicarea tezei de doctorat a Domniei sale, *Garum și industria peștelui sărat. Surse literare, epigrafice și papirologice*, la Editura Universității "Alexandru Ioan Cuza" din Iași (a se vedea **Diseminarea rezultatelor**). O mare parte din teză se referă la negustorii de pește sărat din cele două Germanii și despre modul în care aceștia au contribuit la romanizarea provinciilor. Un alt aspect important îl reprezintă natura relațiilor acestor negustori cu alți coloniști din provincii. Nu în ultimul rând, rolul pe care consumul de pește sărat l-a avut în romanizarea celor două Germanii constituie unul din punctele de atracție ale lucrării. Domnia Sa a contribuit la popularizarea internațională a rezultatelor proiectului prin stagiul de documentare avut la Universitatea din Bari.

As. cerc. Valentin Piftor (Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași) a colaborat la realizarea unui catalog al coloniștilor din câteva centre urbane și militare ale provinciei Germania Superior și a publicat un articol privitor la rotunjirea vârstelor și la statutul social al coloniștilor din Moesia Inferior. Articolul a fost publicat în revista *Studia Antiqua et Archaeologica*, revistă cotate CNCS-B (a se vedea **Diseminarea rezultatelor**).